

BLIVER DEN GRØNLANDSKE ARBEJDER FORBIGÅET?

Af cheffingeniør *Gunnar P. Rosendahl*

Grønlands tekniske Organisation

Under denne overskrift har kontorchef Claus Bornemann i tidsskriftets 12. nummer i 1960 skrevet en artikel om det aktuelle uddannelses- og beskæftigelsesproblem i Grønland. Artiklens hovedtemaer kan resumeres gennem en række af de spørgsmål, Bornemann stiller.

„Hvorfor sparer man ikke på den udsendte arbejdskraft og sætter flere grønlandere igang i opbygningsarbejdet. Danskerne tager stillingerne fra grønlanderne, samtidig med at det kniber med at skaffe beskæftigelse til den grønlandske befolkning. De store årgange, der nu vælter frem på arbejdsmarkedet, har medført, at arbejdsløshedsspøgelset har vist sig i Grønland.“

„Hvorfor anvender man ikke grønlandsk arbejdskraft i videre omfang? Er grønlanderen da ikke i stand til at gøre fyldest på en moderne arbejdsplads?“

„Gøres der tilstrækkeligt for den faglige uddannelse? Der findes ingen lærlingelov. Arbejdspladsen er normalt det vigtigste lærested. De udsendte teknikere får ikke nogen instruktion om sådanne pædagogiske opgaver eller om det nødvendige i så vidt muligt at anvende grønlandsk arbejdskraft. Hvis man fastholder kravet om rentabilitet, kan det komme til at gå ud over optræningen af den grønlandske befolkning.“

„Grønlandske arbejdere har ikke fri adgang til de særlige grønlandske arbejdspladser, f. eks. statens anlægsarbejder, baserne m. v.“

Denne citatsamling virker i sin koncentrerede form naturligvis langt mere tendentiøs end selve artiklen, men artiklen rummer dog – selv med de forbehold der tages – mange påstande, som umiddelbart indbyder til modsigelse, hvad der vel også til en vis grad har været Bornemanns mening.

Artiklen behandler flere andre emner end de tekniske. Jeg kan og vil i det følgende selvsagt kun holde mig til vore egne områder.

Bornemann slutter artiklen med at anføre, at det ikke har været hans hensigt at give en negativ bedømmelse af den hidtidige indsats, idet enhver, der har opholdt

sig i Grønland i de forløbne 10 år, vil kunne se, hvilke store fremskridt, der allerede er sket. I mine øjne er skævheden i artiklen imidlertid netop opstået ved, at Bornemann ikke i tilstrækkelig grad omtaler, hvad der allerede er gjort og gøres på det beskæftigelses- og uddannelsesmæssige område. Bornemann gør status midt i en periode, hvor opbygning og udvikling er i fuld gang, og hvor meget og meget derfor af gode grunde endnu ikke er, som man kunne ønske sig. Det er naturligt nok at opregne alt det, der endnu mangler, men ved at gøre dette for ensidigt, finder jeg, at man tegner et billede, der er mørkere end virkeligheden.

Lad mig ved et enkelt mindre eksempel belyse, hvad jeg mener. Bornemann foreslår, at „det bør overvejes, om det ikke skulle være muligt at flytte sæsonarbejdsløse fra en del af Grønland til en anden. For eksempel går der mange ledige i Upernavik og Umanak om sommeren, men der mangler havnearbejdere i Godthåb. KGH har været inde på tanken at trække arbejdsløse sydpå i sæsonen, men det er hidtil strandet på manglende indkvarteringsmuligheder.“ – Det faktiske forhold er imidlertid, at både KGH og GTO allerede for år tilbage er begyndt at realisere denne tanke. Ved de to store virksomheder i Christianshåb og Qutdligssat er opført barakker og kantiner for udenbys arbejdskraft fra sommerarbejdslededsområder. Arbejderne befordres gratis mellem bosted og arbejdssted og er sikret arbejde i hele sæsonen. Fremstillingen af blot dette problem havde derfor efter min mening været ærligere, hvis Bornemann havde anført, at der var disse bestræbelser i gang, men at man fortsat skulle være opmærksom på problemet, idet der stadig var en betydelig sommerledighed nordpå.

Grønlænderne uddannes ved de tekniske driftsvirksomheder.

Bornemann citerer med bemærkningen, „alligevel må der være noget galt,“ følgende udtalelse, som jeg har fremsat i landsrådet:

„Det er en kendsgerning, at der er vanskeligheder med den ineffektive arbejdskraft. Dette gælder især den grønlandske arbejdskraft, der i gennemsnit endnu langt fra besidder den kunnen og den arbejdsdisciplin, som er nødvendig. Dette erkendes af grønslænderne selv. GTO anvender i størst mulig udstrækning grønlandske motorpassere på elværkerne. Lønudgiften andrager ca. 600.000 kr. årlig. Hvis der i stedet anvendtes ren dansk arbejdskraft, ville denne udgift kunne reduceres til det halve til trods for de højere lønninger og ekstra udgifter til rejser og underbringning.“

Citatet er hentet fra referat af landsrådsforhandlingerne i 1959. Disse er som bekendt en stærkt forkortet udgave af forhandlingerne, og ved referatet er det desværre faldet ud, at jeg tilføjede, at det ikke var tanken at overgå til dansk arbejds-

Foto: Dan Buch

GTO disponerer efterhånden over en betydelig park af vogne, bulldozere, tromler m. v. Hovedparten af dette rullende materiel køres af grønlandere.

kraft, men at man fortsat ville anvende grønlandsk arbejdskraft, netop fordi man ønskede at uddanne denne trods de højere udgifter. Denne tilføjelse giver, som man vil se, citatet, der kan forekomme noget negativt og pessimistisk, en helt anden mening. Kontorchef Bornemann omtalte videre i artiklen, at man ikke behøver „at gå længere end til Grønlands naboland for at finde en anden beskæftigelsespolitik. Her optrænes eskimoerne direkte til at løse opgaverne på de nye tekniske anlæg i de canadiske arktiske områder. I 1959 har været afholdt et 4 måneders træningskursus for eskimoer for at kvalificere dem til arbejdet på elværkerne i arktisk Canada. Denne meddelelse virker som et interessant apropos til landsrådets diskussion med cheffingeniøren i sommer.“

Med den komplettering, som min diskussion med landsrådet har fået ovenfor, må man vist indrømme os, at vi på dette område driver samme beskæftigelsespolitik som Grønlands naboland. At vi oplærer folk ved at tage dem direkte i arbejde på elværkerne i stedet for at sende dem på et 4 måneders kursus, berører ikke det principielle. Man må gøre sig klart, at folk langt fra bliver kompetente til at drive et kompliceret maskineri blot ved at gennemgå et 4 måneders kursus. Som det vil være bekendt, har man drevet elværkerne ved hjælp af grønlandske motorpassere lige

Det meste af boligstøttebyggeriet opføres af de private håndværksmestre, der hovedsageligt beskæftiger grønlandsk arbejdskraft.

Foto: Dan Buch

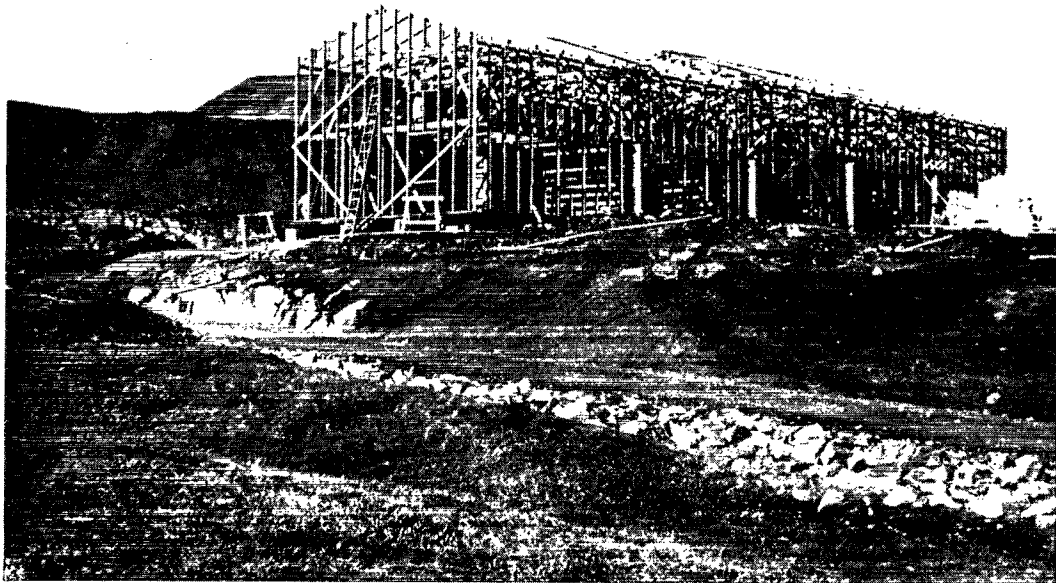
siden 1949, d. v. s. 10 år før man – efter det oplyste – fandt på at gøre det i arktisk Canada.

De grønlandske elværker er opbygget netop med henblik på denne driftsform. Når antallet af danske maskinarbejdere er stigende, skyldes det, at de grønlandske motorpassere forlader værkerne. Det er karakteristisk, at ved steder, hvor erhvervsforholdene er gode, har vi kun få motorpassere, mens vi ved steder med dårlige erhvervsmuligheder har en stab af stabile motorpassere.

Grønlanderne står ikke som tilskuere ved arbejdspladserne.

Bornemann henviser til folketingsmand Elias Laufs bekymrede udtalelser i folketinget i 1959, hvor „Lauf understregede, at det måtte være en national opgave, at der gives adgang for grønlanderne til at deltage i hele opbygningsarbejdet i stedet for at være tilskuere.“ Det går som en ledetråd gennem Bornemanns artikel, at dette også er hans opfattelse, uden at det i og for sig dokumenteres, at vi virkelig drager grønlanderne for lidt med ind i arbejdet. Det må derfor være rigtigt at give nogle talmæssige oplysninger, som efter min vurdering viser, at forholdet ikke er helt så galt, som man mand og mand imellem i den almindelige diskussion vil gøre det til.

En pr. august 1960 foretagen opgørelse viser, at der var beskæftiget ialt ca. 1800 mand ved bygge-, el- og værkstedstjenesten samt ved kulbrudet og anlægsvirksomhe-

De private håndværksmestres virksomheder har flere steder nået en sådan kapacitet, at de magter at udføre selv ret store statsanlægsarbejder.

Foto: Dan Buch

den. Af disse var ca. 950 grønlandere, mens ca. 850 var danske. Over halvdelen af de folk, som vi beskæftiger i højsæsonen, er således grønlandere. Forholdet forrykkes yderligere til gunst for den grønlandske del af mandskabet, når vi kommer hen i vintersæsonen, hvor størsteparten af den danske styrke hjemsendes. Af den grønlandske arbejdskraft viser optællingen, at 40 % tilhører den faglærte gruppe, hvori er medregnet alle, der går på faglært grønlandsk løn samt de ungarbejdere, som er beskæftiget hos os med henblik på med tiden at blive såkaldte grønlandske faglærte. Det kan i denne forbindelse oplyses, at lærlingenes antal inden for de tekniske områder er opgjort til godt 80 eller næsten 10 % af samtlige beskæftigede, hvilket efter mit skøn er en ganske høj lærlingeprocent.

De ufaglærte udgør 60 % af det grønlandske mandskab, men de ufaglærte omfatter langt fra en ren arbejdsmandsgruppe. Under de ufaglærte er medregnet ca. 150 mand, der er beskæftiget som minearbejdere i Qutdligssat, og som må karakteriseres som en art specialarbejdere. Endvidere er alle vore chauffører, traktor- og bulldozerførere m. v. henregnet til den ufaglærte gruppe. Jeg vil skønsomt regne med, at vi ved dette specielle arbejde beskæftiger godt 200 mand, idet vort materiel i meget vid udstrækning betjenes af grønlandere. Tilbage bliver således af den grønlandske arbejdsstyrke på 950 mand en gruppe på kun ca. 200 mand, der udfører egentligt arbejdsmandsarbejde. Med disse tal som baggrund synes jeg ikke, at situa-

tionen er så utålelig – hverken med hensyn til beskæftigelse eller oplæring – som man i daglig tale vil gøre den til.

I 1957 blev foretaget en interessant opgørelse over størrelsen måned for måned af den grønlandske arbejdskraft, som er beskæftiget ved håndværksfagene. Opgørelsen viser, at der kun forekommer små variationer inden for det totale antal beskæftigede. Variationerne ligger, hvad der nok vil forbløffe mange, inden for 5 % af gennemsnittet. Der er med andre ord ikke tale om, at GTO i sommersæsonen beskæftiger et meget betydeligt antal grønlændere, som må gå arbejdsledige om vinteren. Tværtimod må det ud fra det foreliggende materiale kunne fastslås, at de grønlændere, som er beskæftiget inden for håndværksfagene, er sikret en stabil beskæftigelse året igennem. Opgørelsen viser oven i købet den interessante detalje, at beskæftigelsen af grønlændere inden for håndværksfagene ikke er størst i sommersæsonen – hvad man skulle forvente. Tværtimod har vi det laveste antal beskæftigede netop i sommermånederne, og dette skyldes ikke, at vi afskediger den grønlandske arbejdskraft til fordel for den sæsonudsendte, men det skyldes, at den grønlandske arbejdskraft forlader os hovedsageligt for at fiske, hvad der naturligt nok kan forekomme mere tillokkende og måske også mere indbringende i sommermånederne. Når man ser bort fra norddistrikterne, er der i sommersæsonen et meget betydeligt underskud af grønlandsk arbejdskraft. Dette viser sig f. eks. ved, at det er nødvendigt de fleste steder, når der ligger skib i havn, at tage de udsendte håndværkere fra deres egentlige arbejde og sætte dem til losningsarbejde, simpelthen fordi det ikke er til at opdrive grønlandsk arbejdskraft.

Arbejdspladserne udnyttes som læresteder.

Bornemann påpeger, at man ikke bør glemme, at arbejdspladsen er et meget vigtigt lærested, og at det i høj grad er afhængigt af arbejdspladsens indsats, hvorvidt den menige arbejder virkelig lærer noget. Bornemann citerer: „Der står ikke noget i min kontrakt om, at jeg skal oplære grønlændere, sagde en ingeniør en gang til mig. Spørgsmålet er“, fortsætter Bornemann, „om man kan bebrejde den pågældende en sådan udtalelse. De udsendte teknikere får ikke nogen instruktion om sådanne pædagogiske opgaver eller om det nødvendige i så vidt muligt at løse opgaverne med grønlandsk arbejdskraft.“

Jeg finder det ikke korrekt at generalisere ud fra en uheldig bemærkning fra en tilfældig underordnet ingeniørs side. Det var noget helt andet, dersom der var tale om et citat fra GTO's ledelse. Jeg skal i denne forbindelse blot bemærke, at det udtrykkeligt er pålagt vore institutionsledere i videst mulig udstrækning at beskæftige grønlandsk arbejdskraft. Jeg ved fra mine rejser i Grønland, at denne ordre efterleves så vidt, at man beskæftiger grønlandsk arbejdskraft langt udover, hvad vedkommendes

Foto: Dan Buch

Over halvdelen af arbejdsstyrken i sommersæsonen udgøres af den grønlandske arbejdskraft og 40 % grønlandere arbejder som faglærte.

evner og arbejdsvilje i mange tilfælde berettiger til. Dette gør man udelukkende for at trække grønlanderne med ind i arbejdet.

Uheldigt for udviklingen, hvis grønlanderne søger arbejde på baserne.

Bornemann anfører, at man må befrygte, at der ikke er arbejdspladser nok til de nye store årgange, og at det er på denne baggrund, at man må vurdere den voksende grønlandske kritik af, at grønlanderne ikke har fri adgang til de „særlige“ grønlandske arbejdspladser, hvor de bør have samme chance som deres danske landsmænd for at tjene gode penge. Bornemann oplyser, „at et dansk firma, der har store opgaver på baserne, har hævdet, at man ikke har noget imod at beskæftige grønlandere, men at det strandede på det uddannelsesmæssige. Grønlanderne er ikke vant til at omgås moderne entreprenørmateriel, kraner, trucks og den slags. Denne udtalelse, der

ganske vist ikke er helt korrekt, eftersom der rundt omkring i de grønlandske byer findes adskillige grønlændere, der beskæftiges med moderne entreprenørmateriel, viser imidlertid netop,“ slutter Bornemann, „at der er noget at lære for grønlænderne, hvis de fik adgang til disse arbejdspladser, og at det derfor kunne være i statens egen interesse at ændre forholdene.“

Man skal her være opmærksom på, at arbejdet på baserne i langt højere grad er sæsonbetonet end arbejdet i de grønlandske byer. Hvis man derfor åbnede adgang for grønlænderne til at arbejde på baserne, betød det, at de midt i højsæsonen forlod det egentlige grønlandske samfund. Som allerede nævnt er der netop i sommermånederne et betydeligt underskud af grønlandsk arbejdskraft. Følgen af at åbne baserne for grønlandsk arbejdskraft ville derfor blive, at man – da arbejderne i de grønlandske byer jo også skal udføres – måtte importere endnu mere dansk arbejdskraft til byerne i Grønland, hvorved forholdet mellem den beskæftigede lokale arbejdskraft og den udsendte arbejdskraft ville blive yderligere forrykket.

Hvad angår basernes muligheder som uddannelsessteder må man gøre sig klart, at en intensiv og stærk økonomisk præget sæsonarbejdsplads er et dårligt lærested, simpelthen fordi man ikke kan afse tid til at beskæftige sig med oplæring. Det vil således være ganske tilfældigt, om man får lært noget på en sådan arbejdsplads, og det er højst sandsynligt, at man ikke gør det.

Der er endnu ikke grønlandsk arbejdskraft til disposition for statens anlægsarbejder.

Bornemann hævder, at grønlænderne er forment adgang til at deltage i statens omfattende anlægsvirksomhed. Dette er imidlertid ikke korrekt, selv om det tilsyneladende kan se sådan ud. Forholdet er det, at vi først og fremmest beskæftiger den grønlandske arbejdskraft på vore værksteder, hvor de er sikret beskæftigelse hele året. Dernæst beskæftiges grønlænderne i vid udstrækning på boligstøttebyggeriet, hvad der må være naturligt, da dette byggeri har de allernærmeste relationer til det grønlandske samfund. Vi har ment, at vi ved beskæftigelsen af grønlænderne først måtte dække behovet for grønlandsk arbejdskraft på vore værksteder og ved boligstøttebyggeriet, før vi satte den grønlandske arbejdskraft på statens anlægsarbejder, hvor sæsonsvingningerne er betydelige.

Som jeg allerede tidligere har nævnt, er der et føleligt underskud af grønlandsk arbejdskraft i sommertiden. Det vil med andre ord sige, at selv om det kunne være ønskeligt i højere grad at beskæftige grønlandsk arbejdskraft ved anlægsarbejderne, så tror jeg ikke, at der i dag er så forfærdelig megen ledig arbejdskraft at hente. Jeg kan f. eks. nævne, at vi sidste år forsøgsvis for et udsendt firmas vedkommende havde pålagt dette at beskæftige et vist antal grønlændere sammen med den udsendte arbejdskraft ved de anlægsarbejder, som det udførte for os. Erfaringerne har imid-

Foto: Dan Buch

Arbejdspladserne på baserne vil næppe være gode læresteder for grønlænderne. Dels vil det stærkt sæsonbetonede intensive arbejde ikke levne tid for oplæring. dels er byggeriet så specielt, at erfaringerne herfra ikke umiddelbart kan nyttiggøres i det almindelige grønlandske byggeri.

lertid været ret nedslående, idet vi ikke har kunnet skaffe firmaet det antal grønlandske arbejdere, som vi havde ønsket beskæftiget.

Faglig oplæring finder sted.

Det er rigtigt, som Bornemann påpeger, at der endnu ikke findes nogen egentlig lærlingeordning i Grønland. Det første skridt til dennes indførelse er dog, som det også er anført, taget ved nedsættelse af Det grønlandske Lærlingeudvalg, der skal fastlægge retningslinierne for en lærlingeordning. Det forhold, at der ikke findes nogen egentlig lærlingelov, er imidlertid ikke identisk med, at der ikke finder nogen oplæring sted af grønlænderne inden for håndværksfagene. Som allerede nævnt beskæftiger vi godt 80 læredrenge, som dog ganske vist ikke kan afslutte deres uddannelse med et svendebrev, men som, når de er færdige, deltager i faglært arbejde og opnår faglært løn. Ved skibsværftet i Holsteinsborg og ved bådebyggeriet i Egedesminde er allerede indført egentlige lærlingeordninger, hvor læretiden afsluttes med et svendebrev, og hvor svendenes uddannelse står fuldt på højde med den tilsvarende uddannelse i Danmark.

Det er tanken allerede fra i år at udvide denne „midlertidige ordning“ til også at omfatte andre virksomheder inden for GTO, hvor værkstedsforholdene er så gode, at vi kan give lærlingene en egentlig faglig uddannelse. Man må her gøre sig klart, at GTO's værksteder som alt andet har været under opbygning. Det er derfor først i de allerseneste år, at en del af værkstederne har nået en sådan standard, at man kan

uddanne egentlige lærlinge på disse. — Man må heller ikke glemme, at der allerede igennem mange år er sendt et betydeligt antal kvalificerede grønlændere til Danmark for uddannelse inden for håndværksfagene, hvor de har opnået dansk svendebrev.

De private håndværksmestres aktivitet er mangedoblet.

Eet vigtigt emne berører Bornemann ikke i sin artikel, nemlig de private håndværksmestre i Grønland. Der findes i dag ca. 50 sådanne håndværksvirksomheder, der ialt beskæftiger henved 300 mand, hovedsageligt grønlændere. Udviklingen i de seneste år inden for dette område kan illustreres ved, at mestrene i 1958, hvor antallet var væsentligt mindre, udførte for ca. 2½ mill. kr. arbejder tilsammen, mens vi i 1961 regner med, at mestrenes samlede omsætning vil beløbe sig til henved 10 mill. kr. Denne ekspansion skyldes en bevidst politik fra GTO's side. Man har med alle rimelige midler støttet mestrene, fordi man fandt det rigtigt, at byggeriet i størst muligt omfang gik over på private grønlandske hænder. I takt med mestrenes opblomstring er GTO selv ved at afvikle sine virksomheder, og flere steder, hvor mestrenes firmaer har vist sig tilstrækkelig bæredygtige, har GTO nedlagt sine tilsvarende værksteder. Mestrene udfører først og fremmest boligstøttebyggeri og dernæst, i det omfang de kan magte det, anlægsarbejder og vedligeholdelsesarbejder. Vi finder, at man ved at hjælpe disse private mestervirksomheder frem på den mest direkte måde søger at engagere grønlænderne i opbygningsarbejdet.

Endnu flere områder og dispositioner, der tager sigte på at drage grønlænderne selv ind i arbejdet, kunne nævnes, men det har ikke været min tanke at give en detaljeret redegørelse herfor. Jeg har hovedsageligt villet imødegå Bornemann på en række punkter, hvor jeg fandt, at fremstillingen havde slagside.

Jeg håber ikke at jeg i min iver for at klarlægge, hvad der allerede er i gang for at gøre grønlænderne til aktive medarbejdere inden for de tekniske områder, er faldet i den modsatte grøft af den, som jeg finder, at Bornemann er faldet i. Lad mig derfor til slut præcisere, at heller ikke jeg mener, at alt er såre godt — det gør vist ingen ansvarlige inden for grønlandsadministrationen. Vi kan ikke nøjes med at slå os til ro i de baner, som vi allerede følger — og det er heller ikke tanken. Den vigtigste opgave for os i årene fremover er, som det også er fremhævet af Bornemann, en intensivering af investeringerne i mennesker og erhverv. Det vil sige, at der må skabes bedre undervisningsforhold, udvidede oplæringsmuligheder og flere moderne erhvervsanlæg. Alt dette arbejdes der energisk på, som alle, der følger udviklingen i Grønland, ved. Vore dages brogede arbejdssituation, hvor der er et betydeligt underskud på grønlandsk arbejdskraft om sommeren og en væsentlig arbejdsløshed om vinteren, kan kun rettes op ad denne vej.